

Vaig començar a córrer cames ajudeu-me, rost avall, per aquell pujol pedregós i ressec. Al darrere, els tres soldats, espasa en mà, em seguien de prop, però la indumentària feixuga els impedia anar prou de pressa. Les botes els relliscaven amb els còdols arrodonits i polits i amb prou feines aconseguien mantenir la vertical del cos. La meva roba, en canvi, m'era un avantatge evident. No hauria imaginat mai que ser pobre donés una opció a la vida.

Un cop al pla, la calor se'm feia present en forma de gotes de suor als polsos i a les aixelles, però no podia deixar de moure'm sempre endavant. La tardor no acabava d'arribar i en aquell moment, just encetat el novembre, teníem un aire benigne i encalmat, els camps encara feien patxoca i des del Castell havia percebut que la tràgica transfiguració que es produeix a la natura quan arriba l'hivern encara no havia fet estralls en el nostre paisatge, com si l'estiuet de Sant Martí s'hagués anticipat uns dies.

Però de moment només tenia al cap, i a la vista, la petita església, que cada vegada s'engrandia més i més mentre m'hi acostava. Tenia el camí franc, perquè tothom s'havia quedat a casa per celebrar el dia festiu i no hi havia gairebé ningú a la vista: només un carro estirat per un bou mandrós amb un carreter adormit que no em féu gens de cas; l'àvia de cal Guerxo, que parlava amb una xerrameca aguda i molesta amb la jove de ca l'Eixerit mentre feia balancejar el cistell ple de verdures acabades de collir, i la senyora Quimeta, que portava el seu fill agafat de la mà i que m'adreçà una mirada fulminant. Era un fet força extraordinari, perquè al camí ral sempre hi havia gent de tota mena i condició que anava i venia de Barcelona. A totes hores i tots els dies.

Ara ja tenia els tres homes a una distància considerable, però el seu esforç m'obligava a no abandonar el meu. El carrer feia pujada i tenia la intenció d'arribar fins al temple per protegir-me de la persecució. Els criminals i la gent que vivia al marge de la llei sempre podien acollir-se a sagrat quan es trobaven assetjats per l'autoritat. Jo, en aquells moments, em podia considerar un fora de la llei.

El camí de terra em feia relliscar pel mateix impuls de la fugida, però no podia obrir la mà esquerra sota cap concepte. Dues vegades vaig besar la pols del camí i totes dues vegades vaig haver d'amortir el cop de la caiguda amb l'espatlla, mantenint el puny ben clos amb el preuat tresor ben protegit. La meva dèria no em deixava fer atenció al mal que em vaig fer al colze a la segona caiguda.

—Marrec! Atura't! No ens ho posis més difícil!
—cridava el soldat que tenia més a prop.

—Perot! Ja saps que t'ensexamparem! —bramà en Joan, el majordom del castell, amb veu fatigada.

Mentre un dels soldats s'asseia a terra i renunciava a seguir empaitant-me, els altres dos perseguidors que quedaven també es donaren a poc a poc per vençuts. Es notava en el so dels esbufecs, cada vegada més freqüents i sorollosos, i per la lentitud de les seves gambades. L'home que tenia més a la vora havia llençat l'espasa i s'arromangava els faldons de l'uniforme amb totes dues mans per tal de mantenir el ritme de la persecució. Això, però, li donà una momentània lleugeresa que no durà gaire.

Al cap de pocs minuts, quan em vaig tombar, tots dos s'havien aturat i, amb les cames mig flexionades, s'aguantaven els genolls amb les mans, mirant a terra i

traient el fetge per la boca. Vaig disminuir el galop inicial a un trot suau i, després, quan vaig assegurar-me que ja no hi havia perill, vaig fer caminant al pas l'últim tros, segur que havien desistit d'encalçar-me.

De sobte, però, una pluja de pedres començà a precipitar-se'm sobre el cap. Els guàrdies les llençaven amb poca traça però, per la quantitat que en plovia, alguna havia de fer blanc. I així fou. Vaig notar l'impacte d'un roc gros com una poma i cantellut com un pedrenyal a l'espatlla esquerra. La fiblada m'obligà a obrir momentàniament la mà, però l'instint em féu mantenir la garra ben segura amb la joia protegida, mentre m'aguantava la part ferida amb la mà dreta.

Com que els dos homes em miraven des de la distància per saber on volia anar, vaig fer un últim esforç, aquí caic allà m'aixeco, i em vaig amagar darrere el xiprer que hi havia al costat de la portalada principal de l'església fins que es cansaren de sotjar-me amb aquella mirada ferotge i de males puces.

—Anem a buscar reforços —digué en Joan al soldat barbut.

I donaren mitja volta i tornaren cap al Castell.

Vaig sortir de l'amagatall i em vaig acostar a l'església. Estava tancada a pany i forrellat i, malgrat la meva insistència en els cops sobre la fusta dura i infranquejable de la porta, no respongué ningú. Mossèn Ramon no hi era. Com que no volia aixecar sospites ni de la meva presència ni del motiu de la meva visita, vaig donar la volta pel campanar i l'absis. No hi havia senyals de vida, així que, inquiet i decebut en la meva soledat, per escapolir-me de totes les mirades inquisidores, vaig decidir anar a l'Hospital d'en Guitart, travessant el camí ral. Malgrat que casa meva era a poca distància, la vaig

descartar: no era lloc per amagar un bé tan preciós i seria el primer lloc on em buscarien.

Vaig tornar al xiprer i vaig fer l'última ullada al meu voltant: semblava que el camí estava lliure. Soltadament, una patrulla de sis soldats en formació, de dos en dos, amb llances i piques en mà i amb espasa al cinyell, amb pas de marxa ferm i decidit i marcant un ritme militar que feia por, venia del camí ral en direcció al temple. La seva mirada no presagiava un final feliç.

Tres cornelles negres que havien baixat a peu de carrer buscant aliment emprengueren el vol grallant amb veu estrepitosa...

No era difícil deduir que era impossible l'escapatòria sense ésser vist. No tenia sortida. O m'hi lliurava o les conseqüències podien ser fatals.

1
La Candelera, 1285

—Au, dormilega! Lleva't! Que ja s'ha fet de dia i ton pare t'espera!

El sol encara no es deixava veure per les esclotxes de la porta. Em vaig fregar els ulls amb força per treure'm les lleganyes i la son mentre, del llit estant, el món anava recuperant els seus contorns, els seus sons i les seves formes a la llum de l'única espelma que cremava a l'estança i del tènue caliu de la llar de foc.

Era la festa de la Candelera i, com cada any, fèiem una gran festa, perquè anàvem a la fira que es feia davant de l'Ermita del Bon Viatge, a Sant Joan Despí. Ens llevàvem quan encara era fosc perquè hi havia un bon tros de camí des de Santa Maria de Cornellà. El pare Bernat, el rector de la parròquia de Sant Joan Baptista, ens deixava posar parada davant l'ermita, antiga cruïlla de rutes on els viatgers s'aturaven a beure i a comprar vitualles per al camí.

Ja feia tres anys que ajudava el pare al camp, cada dia, de sol a sol, perquè m'ensenyés les beceroles de l'ofici. Teníem fruiters, vinyes i un hortet amb algunes verdures que ens permetien sobreviure. La mare, mentrestant, tenia gallines i conills a casa que servien per tenir ous i, per a les festes importants, una mica de carn. Jo ajudava el pare esporgant les vinyes, recollint i apilant els sarments podats, arrencant les males herbes i cremant-les, preparant-li l'esmorzar i el dinar, carregant cistells i omplint les senalles, obrint les comportes del reg i

regulant-ne el cabal... Una feina molt dura per a un mocós de quinze anys com jo.

El pare era un petit arrendatari que treballava dos camps d'una mujada, però no eren seus, sinó que pertanyien al senyor del Castell, el banquer burgès Berenguer Mallol, que vivia a Barcelona i controlava la major part de la terra de Cornellà. El pare havia de renovar cada any el contracte d'arrendament i havia de pagar un cens, amb una quantitat enorme, en diners i en espècies, cada vegada que acabava el contracte. Un cop a l'any, anava a veure el seu senyor i li portava una part de la producció d'aquell hivern i una quantitat fixada en moneda. A més, el senyor ens feia fer treballs comunitaris i pagàvem impostos per tot: el peatge per passar el pont de fusta del Llobregat cap a Sant Boi, un impost per l'ús de l'aigua de reg, per moldre el blat al molí, per coure el pa amb el blat mòlt, per portar el raïm a les sitges, per fer el most, per tenir dret a usar algunes eines del camp que nosaltres no teníem... fins i tot per respirar...

També pagàvem un delme anual a l'església, per Corpus, per a la major glòria de Déu... i del nostre prevere, que recollia una quantitat de diners enorme que, segons ell, se n'anaven a Barcelona, al bisbat de l'església de la Santa Creu.

A més a més, la nostra Corona estava en guerra contra França des de feia un parell d'anys. El pare m'explicava que el nostre estimat rei Pere havia ocupat legítimament Sicília per evitar que el malvat Carles, germà del rei francès, se'n fes càrrec després d'assassinar el seu sogre. Per això, el rei Lluís de França havia preparat un exèrcit poderós que entrà per l'Empordà i que ja feia uns anys que volia apoderar-se de la nostra terra.

Malgrat tot, el pare deia que el nostre valent exèrcit els mantenia retinguts a Girona i que, fins al moment, no havien pogut passar d'allà...

Ara bé, la mare sempre es queixava que, per culpa de la guerra, molts dels homes del poble s'havien allistat a l'exèrcit, no només per patriotisme, sinó sobretot per diners, i no sabíem si mai tornarien... i que, de moment, els senyors de la terra havien aprofitat l'ocasió, en nom de la guerra, per apujar els censos i tots els impostos que pagàvem i això ens tenia encara més escanyats que mai.

Aquell dia, però, no havíem d'anar al tros, perquè era festa i anàvem cap a Sant Joan Despí a vendre una part de la verdura que havia plantat el pare i uns quants ous de l'última posta de les gallines que corrien per l'eixida de casa. Necessitàvem els diners que poguéssim arrebregar com l'aigua de maig. Quan jo m'estava aixecant del llit, el pare ho estava posant tot en dos sacs d'arpillera bast i desfilat que hauríem de portar entre tots dos amb el petit carretó.

—Abriga't bé, Perot, que avui farà fred —digué—. Ja saps la dita: “Quan la Candelera plora, l'hivern ja és fora i, quan la Candelera riu, l'hivern és viu”.

—Vols dir que plourà avui, Magí? —li contestà la mare amb una altra pregunta—. Ahir va fer un dia molt serè, sense núvols.

—Ai, Felipa, tant de bo que ploqui! Cal que el temps ens acompanyi per poder tenir una collita prou ufanosa.

Les meves dues germanetes, la Suleta i la Tomeua, encara dormien amb un son profund i només es movien una mica i posaven mala cara quan hi havia algun soroll estrident que rompia el silenci. La mare escalfà la llet de l'esmorzar i esmicolà uns rosegons de pa sec per sucar-

los a la tassa fumejant.

Em vaig vestir amb les calces de llana, la camisa amb la samarra de pell al damunt i les úniques sabates de pell que tenia per mudar i em vaig acostar a l'escó de la taula per prendre'm la llet amb el pa ben estovat a dins.

—Afanya't, sisplau, que ens queda un bon tros de camí i hem de muntar la parada abans que es faci de dia —m'urgí el pare.

Era un home relativament jove, encara no havia fet els quaranta anys, però el sol i la feina del camp li havien endurit tant les faccions i ressecat tant la pell que semblava molt més gran. Tenia una bona tofa de cabell, uns ulls dolços de mirada penetrant, unes galtes molt begudes i una barba espessa. Tot ell era sec i d'aparença feble, però tot era tendons i nervis.

De sobte, trucaren a la porta. Era estrany, a aquelles hores. La campana de l'església encara no havia tocat per la sortida del sol i al poble no hi havia cap remor. Tot era silenci i no havíem sentit acostar-se ningú.

La mare es neguitejà, com sempre que la incertesa la dominava. Sempre tenia la tendència de preveure grans desastres amb totes les vicissituds de la vida i, tot s'ha de dir, moltes vegades l'encertava.

—Qui deu ser, a aquestes hores, Magí? —demanà la mare xiuxiuejant.

—No ho sé pas —replicà el pare. Amb el mateix to de veu, mentre es posava el dit índex dret davant dels llavis, continuà:— Agafa el noi i poseu-vos estirats a la màrfega com si encara dormíssi. Estigueu en silenci i no us mogueu fins que us ho digui.

—Ai, Magí, que no em fa bona espina, això. I si se t'emporten a la guerra?

—No, dona, no. Ja van fer les lleves fa dos anys i de

moment, per les notícies que se'n tenen, no ha calgut mobilitzar més tropes. Si passen de Girona, ja ho veurem, però de moment... Au, va. Jaieu allà al racó i no piuleu.

El pare esperà que ens estiréssim i, quan ja ens tapàvem amb la manta, alçà tènueament la veu:

—Ja vinc! Qui demana a aquestes hores?

Després de treure el forrellat, la porta grinyolà mentre s'obria. Un lacai elegantment vestit, acompanyat d'un soldat uniformat i amb la pica a la mà que estava dos passos per darrere, aparegué a l'altra banda de la porta, amb un posat seriós i uns ulls de son que no podia dissimular.

—Bona nit, em dic Lluç Simó i sóc l'intendent del senyor Berenguer Mallol i la seva esposa, els amos del Castell de Cornellà, entre altres propietats —es presentà amb una veu greu—. Viu aquí la senyora Felipa Cuscó?

—Sí, és la meva esposa. Però passeu, feu-me el favor, no us quedeu fora amb el fred que fa.

El pare els féu passar i tancà la porta darrere d'ells. El soldat es quedà en posició de ferm davant mateix de la porta i l'intendent Simó es descordà l'abric i féu una mirada panoràmica a tota la casa. La resta de la família ens quedàrem ben arraulits sota les mantes, afinant l'oïda per sentir algun fragment de la conversa.

En realitat, hi havia poc per mirar. La casa no tenia habitacions, era una sola estança on menjàvem i dormíem tota la família. En el racó més allunyat de la porta hi havia dues màrfegues a terra: una de gran, on dormien el pare, la mare i la Suleta, i una de petita, on dormíem la Tomeua i jo. Una taula de fusta amb dos escons a banda i banda, una llar de foc amb els clemàstecs i la caldera permanentment preparats i dos baguls era tot el mobiliari de la casa. A l'eixida, teníem, al fons, un carro petit i mig

desballestat i, als costats, un safareig, la comuna i dos reixats, un amb les quatre gallines i l'altre amb els dos conills.

—Us demano que no parreu gaire fort. Tota la família dorm encara —murmurà amb veu baixa—. Què us porta per casa meva?

—Disculpeu-me la intromissió a deshora i us agraeixo ben sincerament l'hospitalitat. No heu de témer res perquè, de fet, vinc de part dels senyors i no hi ha motiu de joia més gran que la raó que em porta fins aquí. Permeteu-me una pregunta, si no és indiscreció: la vostra esposa i vós heu tingut una filla fa no gaire, oi?

El pare, que era confiat de mena, relaxà perceptiblement els músculs de la cara mentre l'intendent parlava. Més tranquil, mirant a terra i dibuixant un començament de somriure als llavis, afirmà:

—Sí. La menuda va fer, abans d'ahir, tres mesos. Però, escolteu, feu-me el favor de dir-me per què veniu a casa meva tan d'hora i per què em feu totes aquestes preguntes...

—Ja us he dit que no cal que us amoïneu gens ni mica —objectà el visitant, mentre es descordava l'abric i es treia els guants—. No sé si teniu l'honor de conèixer els senyors Mallol. —El pare ho negà amb el cap.— Ja sé que la major part del temps viuen a Barcelona i que vénen poc per Cornellà. L'administrador dels senyors s'ocupa dels seus negocis durant tot l'any i ells només s'instal·len al Castell als estius, quan fa bo i l'aire del camp és més saludable que el de la ciutat.

—Sí, conec el senyor Prat, l'administrador, perquè és la persona que cobra els censos i la que ens renova el contracte d'arrendament cada any.

El notari Prat, un home fred, calculador i perma-

nement enfadat, era una persona poc estimada a la nostra comunitat. Era inflexible amb els negocis, exigent amb el pagament dels deutes i poc donat a la broma. Ni en feia ni en consentia. Si algú gosava fer un comentari irònic o atrevit, feia una ganyota amb el llavi inferior que li deformava tota la part dreta de la cara. Aquell home, vestit sempre de negre rigorós, sempre seriós com la Mort, seia a taula, desplejava un full de pergamí, sucava la ploma d'oca al tinter i anotava meticulosament totes les transaccions comercials. De jutges i d'advocats, no n'hi ha gaires de salvats. Ningú no en sabia res, ni d'ell ni de la seva vida.

—Perdoneu, però no he sentit quin és el vostre nom...

—Magí, em dic Magí Cuscó, per servir-vos.

—Senyor Magí, la vostra esposa alleta la seva filla?

—Sí, senyor.

La mare era una dona menuda i grassoneta, amb el posat rialler però desconfiat, una bonhomia encomanadissa i una piga graciosa entre el llavi i la galta esquerra. I sobretot era una dona feta per a la maternitat. Havia tingut set fills, quatre dels quals no sobrevisqueren gaire temps. La mare estava sempre prenys i, per tant, era una gran productora de llet. Jo vaig mamar fins gairebé els tres anys i la meva germana mitjana, també. La petita Suleta era una gran fartanera. No en tenia mai prou...

—Esplèndid! Mireu, la senyora Ramona Mallol acaba de parir feliçment la seva primera filla, la petita Agnès. L'atzar ha fet que la meva mestressa es trobés a Santa Maria de Cornellà en el moment del desenllaç i anit vingué al món una formosa nina, grassoneta i eixerida. La senyora em va demanar, quan començaven els dolors del part ahir a la tarda, que vinguéss a veure-us per fer-vos una proposició.

En aquell moment, la Suleta començà a plorar amb aquell to agut i trencat que tenen els nadons amb què sobresalten tothom quan s'està més distret. La mare s'incorporà com si tingués una molla al matalàs, s'acostà a la petita i l'agafà en braços.

—Disculpeu la interrupció, senyor. Deu tenir algun malson.

—Els nadons tenen malsons?

La mare no respongué.

—Vós deveu ser la senyora Felipa Cuscó, m'equivoco?

—Efectivament, per servir-vos. Perdoneu que no us puguem oferir res, però ja us deveu haver adonat que no tenim gairebé res...

A casa pobra, qui res no hi porta res no hi troba.

—Oh, no, no. Gràcies per l'amabilitat. Heu sentit la conversa que ara tenia amb el vostre marit?

—He sentit sorolls, però parlàveu tan fluixet que no he pogut entendre ben bé el motiu de la vostra visita.

L'intendent sentí com una fiblada la mandra d'haver de tornar a explicar tot el procés i ho resumí: la senyora Mallol havia tingut una criatura, igual que els meus pares.

—L'enhorabona... però segueixo sense entendre exactament la raó de la vostra vinguda a casa nostra...
—deixà anar el pare.

El pare s'estava posant nerviós. No li agradaven les persones que donaven voltes a les coses sense parlar-ne obertament. No calien, tants preàmbuls i tantes paraules.

—En definitiva, senyor i senyora Cuscó, la meua mestressa es preguntava si vós estaríeu disposada a fer de dida de la petita Agnès.

La mare fent de dida! Al castell! Des de tots els punts

de la vila es veu la fortificació emmurallada amb les quatre torres emmerletades a cada cantonada i jo sempre hi havia volgut entrar... Quina vida més diferent de la nostra hi devien viure! Un cop a l'any, quan arribaven per passar-hi uns dies, se'ls veia sobre aquelles muntures guarnides amb fil d'or, els vestits elegants i el seguici inacabable que feien goig de mirar. Jo em quedava embadalit davant l'espectacle i sempre pensava: "Algún dia hauria d'entrar-hi per veure com és el luxe". Però ja sabia que, després, la realitat no tenia res a veure amb els somnis...

La cara de sorpresa que feren el pare i la mare costaria de descriure: els ulls ben oberts amb la mirada fixada en aquell homenet, les celles arquejades cap amunt i arrugant-los amb solcs profunds el front, la boca oberta de tots dos mostrant una realitat desdentegada i cavernosa. Es miraren l'un a l'altra i no els sortiren les paraules. Al cap de poc,

—No pot ser —assegurà la mare—. Ho lamento molt, però no puc deixar abandonada la meva família per criar-ne una altra.

—No, senyora Cuscó, no ho heu entès. No cal que aneu a viure amb la meva mestressa, només faltaria que això us comportés tants maldecaps... L'única cosa que hauríeu de fer és anar-hi tres cops al dia, alletar l'infant i prou. Després us en podríeu tornar a casa. De tota manera, la meva senyora només m'ha demanat si en podíeu parlar amb ella... En tot cas, de la conversa en podria sortir alguna mena de col·laboració que fos convenient per a totes les parts...

Com que la Suleta ja s'havia tranquil·litzat i no plorava, la mare la deixà una altra vegada a la màrrega amb la Tomeua, que en notar el contacte del nadó

rondinà com un gat, li etzibà una guitza suau i es tombà per continuar aprofundint en el seu son.

Jo em vaig aixecar fregant-me els ulls amb força, perquè en realitat m'havia tornat a mig adormir, però me'ls notava brillants, no sé si per l'alegria de la proposició, amb la possibilitat d'anar a veure el Castell, o per la son que arrossegava. Em vaig posar rere les faldilles de la mare. El pare em posà el braç al voltant dels muscles i digué:

—Si ens permeteu, ens agradaria parlar-ne amb calma... i sols.

Lluc Simó es tornà a cordar l'abric i, mentre es posava de nou els guants, acceptà que s'ho parlessin però que la seva senyora necessitava una resposta aviat perquè, si ells la rebutjaven, pogués anar a trucar a alguna altra casa. Els donà de termini fins a migdia. Havien d'anar al Castell amb la determinació que haguessin pres per no demorar més la qüestió.

El pare, amb un gest àgil, es mogué fins a la porta i els l'obrí, acomiadant-los amb una lleu reverència mentre aguantava el pany i els seguia amb la mirada atenta. Mentrestant, la mare anà a asseure's a l'escó més proper i em demanà que sortís a l'eixida a canviar l'alfals dels conills i a recollir els ous que hi hagués a la ponedora per portar-los a la fira de Sant Joan.

El fred intens de la matinada venia amb una humitat que deixava els dits balbs i els llavis clivellats, però en aquest cas era molt evident que m'havia enviat a fer unes feines que jo mai no feia perquè volia parlar amb el pare sense interrupcions.

Unes cornelles sobrevolaren la casa i, al cap de poc, es posaren sobre el mur que separava l'eixida del carrer. Aquests ocells, negres com la mort negra, busquen